

Të miturve që iu është hequr liria sipas legjislacionit penal

*Pjesë nga raporti i 24-të i Përgjithshëm,
publikuar në vitin 2015*

1. Komente paraprake

96. Në vitin 1998, në Raportin e saj të 9-të të Përgjithshëm, KPT-ja përcaktoi kriteret që drejtojnë punën e saj, kur viziton vendet në të cilat “të miturve” (d.m.th. personat nën moshën 18-vjeçare¹) iu është hequr liria. Në veçanti, ajo identifikon një numër garancish, të cilat iu duhen ofruar të gjithë të miturve që iu është hequr liria, në bazë të legjislacionit penal, si dhe kushtet që duhen siguruar në qendrat e dënimit, të konceptuara specifiku për të miturit. Duke u mbështetur në përvojat e vizitave të kryera që prej vitit 1998 dhe duke marrë në konsideratë zhvillimet në nivel evropian e universal, Komiteti vlerëson se ka ardhur koha për t'i rishikuar këto standarde, duke u përqendruar, në këtë fazë, te heqja e lirisë së të miturve, në kontekstin e së drejtës penale.

Në fillim, KPT-ja thekson se standardet e saj duhen parë si plotësuese të atyre që parashikohen në instrumentet ndërkombëtare, konkretisht, Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës, e vitit 1989 dhe Rekomandimi CM/Rec (2008) 11 i Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës për shtetet anëtare për Rregullat evropiane për shkelësit e mitur, që janë subjekt i sanksioneve ose masave (“Rregullat evropiane për shkelësit e mitur”), që parashikon një grup rregullash të hollësishme për trajtimin e shkelësve të mitur në Evropë². Komiteti pajtohet tërësisht me parimet kryesore të përcaktuara në Nenet 3 dhe 37.b të Konventës për të Drejtat e Fëmijës dhe me Rregullat 5 dhe 10 të Rregullave Evropiane për shkelësit e mitur, konkretisht, që në të gjithë aksionin që ka të bëjë me të miturit, konsiderata kryesore është interesi i tyre më i mirë dhe se atyre iu duhet hequr liria si hap i fundit dhe për periudhën më të shkurtër të mundshme.

97. Duke pasur parasysh mandatin e saj parandalues, përparësia e KPT-së gjatë vizitave është të kërkojë të përcaktojë nëse i mituri, të cilit i është hequr liria, i është nënshtruar keqtrajtitimit. Fatkeqësisht, keqtrajtimi i të miturve nga zyrtarët e zbatimit të ligjit nuk ka dyshim që nuk është çrrënjësor dhe mbetet një shqetësim i mirëfilltë në një numër vendesh evropiane. Delegacionet e KPT-së vazhdojnë të marrin akuza të besueshme lidhur me keqtrajtimin e të miturve të keqtrajtuar. Shpesh, akuzat kanë të bëjnë me shkelma, shpulla, grushte apo goditje me shkop gome gjatë kohës së arrestimit (edhe pasi i mituri i përfshirë është vënë nën kontroll), gjatë transportit apo marrjes në

¹ Në shumicën e vendeve anëtare të Këshillit të Evropës, mosha minimale për të mbajtur përgjegjësi penale është vendosur në 14 ose 15 vjeç, kurse, në disa vende, kjo moshë minimale shkon nga tetë deri në 13 vjeç.

² Shih, gjithashtu, Rregullat Minimale Standarde të Kombeve të Bashkuara për Administrimin e Drejtësisë së të Miturve (“Rregullat e Pekinit”), Rregullat e Kombeve të Bashkuara për mbrojtjen e të miturve që iu është hequr liria (“Rregullat e Havanës”), 1990, Udhëzimet e për Parandalimin e Kriminalitetit të të Miturit (“Udhëzimet e Riadit”), 1990 dhe Udhëzimet e Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës për drejtësi miqësore ndaj fëmijëve, 2010.

pyetje në vijim në institucionet e zbatimit të ligjit. Po kështu, nuk është e pazakontë që të miturit të bëhen viktimë të kërcënimeve apo abuzimit verbal, (përfshi të natyrës raciste), ndërkohë që janë në duart e agjencive të zbatimit të ligjit.

2. Garanci kundër keqtrajtimit të të miturve

98. Është periudha që vjen menjëherë pas arrestimit ajo ku personat rrezikohen më shumë nga keqtrajtimi. Për rrjedhojë, KPT-ja ka përkrahur tri garanci themelore (konkretisht, të drejtat e personave për të njoftuar një të afërm apo person tjetër për ndalimin dhe mundësia e konsultimit me një avokat dhe mjek), që duhet të zbatohen qysh prej fillimit të heqjes së lirisë (d.m.th., nga momenti i parë kur personi detyrohet të qëndrojë në agjencinë e zbatimit të ligjit). Duke pasur parasysh sa veçanërisht të cenueshëm janë, KPT-ja vlerëson se të miturit që mbahen nën mbikëqyrjen e policisë duhet të përfitojnë gjithnjë nga garancitë shtesë kundër keqtrajtimit, si më poshtë:

- zyrtarët e zbatimit të ligjit kanë detyrimin zyrtar të sigurohen për njoftimin e një të afërmi apo të rrituri tjetër të cilit i mituri i beson për faktit se i mituri është ndaluar (pavarësisht nëse i mituri e kërkon këtë);
- i mituri i ndaluar nuk duhet t'i nënshtrohet kurrë marrjes në pyetje nga policia ose t'i kërkohet të japë një deklaratë a të nënshkruajë një dokument që ka të bëjë me veprën(at) që ai/ajo dyshohet se ka kryer, pa praninë e një avokati dhe, në parim, të një personi të rritur të besuar (alternativa "nuk dëshiron të marrë avokat" nuk duhet të zbatohet për të miturit);
- të gjithë të miturve të arrestuar iu duhet dhënë një fletë konkrete informacioni që parashtron garancitë e lartpërmendura, menjëherë pas mbërritjes në institucionin e zbatimit të ligjit. Fleta informative duhet të jetë miqësore për fëmijët, e shkruar me një gjuhë të thjeshtë e të qartë dhe duhet të jetë e vlefshme në disa gjuhë. Duhet pasur kujdes i veçantë për t'u siguruar që të miturit ta kuptojnë informacionin plotësisht.

99. KPT-ja vlerëson se askush nuk duhet mbajtur në institucionet e zbatimit të ligjit për periudha të zgjata, duke qenë se, normalisht, këto institucione nuk ofrojnë kushte të përshtatshme dhe një regjim të duhur. Për më tepër, përvoja ka treguar se personat nën mbikëqyrjen e policisë janë më të ekspozuar dhe, shpesh, përballen me një rrezik më të madh për t'u nënshtroar torturës apo formave të tjera të keqtrajtimit. Për rrjedhojë, duhen bërë edhe më shumë përpjekje për ta mbajtur ndalimin në institucionet e zbatimit të ligjit për një periudhë minimale për të miturit. Në disa vende, të miturit vazhdojnë të mbahen në komisariate policie për periudha deri në dhjetë ditë ose më shumë; këto praktika janë të papranueshme. KPT-ja vlerëson se, si rregull, të miturit nuk duhen mbajtur në institucionet e zbatimit të ligjit për më shumë se 24 orë. Më tej, duhen bërë të gjitha përpjekjet, për të shmangur vendosjen e të miturve në qelitë e policisë dhe mbajtjen e tyre në një mjedis miqësor për të miturit. Për këtë qëllim, do të ishte e dëshirueshme që të ngriheshin njësi të veçanta policie për të miturit, në mënyrë që të miturit të hiqeshin sa më shpejt të ishte e mundur nga popullsia e përgjithshme e personave nën mbikëqyrjen e policisë dhe të strehoheshin në mjedise të specializuara

Për fat të keq, Komiteti vazhdon të konstatojë se të miturit në mbikëqyrjen e policisë vazhdojnë të vendosen bashkë me të rriturit në të njëjtat qeli. Kjo situatë nuk është e pranueshme. Cenueshmëria e të miturve nënkupton se, parimisht, ata duhen vendosur të ndarë nga të rriturit.

100. Më tej, zyrtarët e zbatimit të ligjit, që merren shpesh ose vetëm me të miturit ose që janë kryesisht të angazhuar për parandalimin e kriminalitetit të të miturit duhet të marrin trajnim të specializuar fillestar dhe vazhdueshëm.

3. Qendrat e ndalimit për të mitur

a. Hyrje

101. KPT-ja ka përkrahur për një kohë të gjatë idenë se të gjithë të miturit e dënuar, të dyshuar ose të dënuar për kryerjen e një vepre penale, duhen mbajtur në qendra dënimi të konceptuara specifikisht për persona të kësaj moshe, duke ofruar mjedis jo të ngjashëm me atë të burgut dhe regjime të përshtatura për nevojat e tyre, si dhe me një personel të trajnuar për t'u marrë me të rinjtë. Për fat të keq, kjo është shumë larg së qeni realitet në mjaft prej shteteve anëtare të Këshillit të Evropës. Përparime janë bërë për t'u siguruar që të miturit që dërgohen në burg të mos mbahen së bashku, por në një seksion të veçantë vetëm për të miturit. Megjithatë, shumë shpesh, këto njësi ofrojnë jo vetëm kushte mjaft të këqija materiale, por, për shkak të mungesës së personelit të trajnuar, të dënuarit e mitur i nënshtrohen një regjimi jo të mirë dhe mbështetja e mbikëqyrja mbeten të pamjaftueshme. Kjo nënkupton se të miturit nuk përfitojnë nga veprimtaritë me vlerë dhe trajnimet me fokus në shkathtësitë për jetë, që janë në interes të tyre për t'u integruar në komunitet, pas lirimit.

Nga ana tjetër, Komiteti ka vizituar një numër institucionesh për të miturit në vende të ndryshme, që janë, vërtet, të përqendruara te të miturit dhe të mbështetura në konceptin e njësive të banimit. Këto institucione kanë njësi të vogla dhe të mirëpajisura me personel, secila prej të cilave përfshin një numër të kufizuar dhomash teke (zakonisht, jo më shumë se 10), si edhe një hapësirë të përbashkët. Të miturit ndjekin një sërë veprimtarish me vlerë për ta gjatë gjithë ditës dhe personelin nxit ndjenjën e bashkësisë brenda njësisë. KPT-ja vlerëson se kjo lloj qendre përfaqëson një model për mbajtjen e të miturve të dënuar në të gjitha vendet evropiane.

102. Siç përmendet më sipër, të miturit (qoftë nën arrest apo të dënuar), si rregull, nuk duhen mbajtur në institucionet për të rriturit, por në mjedise të konceptuara posaçërisht për këtë grupmoshë. KPT-ja vlerëson se kur, në raste të jashtëzakonshme, ata mbahen në qendra të vuajtjes së dënimit për të rriturit, të miturit duhen vendosur gjithnjë të ndarë nga të rriturit, një njësi të veçantë. Më tej, të burgosurit e rritur nuk duhet të hyjnë në këtë njësi. Thënë kjo, Komiteti pranon se mund të ketë argumente që përkrahin pjesëmarrjen e të miturve në veprimtaritë jashtë qelisë, së bashku me të dënuarit e rritur, me kushtin e rreptë që kjo të bëhet nën mbikëqyrjen e duhur të personelit. Këto situata ndodhin, për shembull, kur ka shumë pak ose një shkelës të mitur në institucion; duhen ndërmarrë hapa për të shmangur që të miturit të vendosen *de facto* në izolim.

103. Të miturit e dënuar, sipas legjislacionit penal, duhet, në parim, të mos mbahen me të miturit të cilëve iu është hequr liria për shkaqe të tjera. Të miturit femra dhe meshkuj që mbahen në të njëjtin institucion duhen vendosur në njësi të veçanta, edhe pse ata mund të shoqërohen për veprimtari të organizuara gjatë ditës, nën mbikëqyrjen e duhur. Vëmendje e posaçme i duhet kushtuar vendosjes së të miturve që iu përkasin grupmoshave të ndryshme, me qëllim që nevojat e tyre të përmbushen sa më mirë. Po ashtu, duhen marrë masat e duhura për t'u siguruar se ka ndarje të mjaftueshme midis këtyre grupmoshave, me qëllim që të parandalohen çdo ndikim i padëshiruar, dominim dhe abuzim.

Rregullat evropiane për të rriturit në moshë të re përcaktojnë se, kur është e nevojshme, shkelësit e rritur në moshë të re duhen konsideruar si të mitur dhe trajtuar po ashtu. Kjo praktikë mund të jetë me dobi për ata të rinj të përfshirë, por kërkon një menaxhim të kujdesshëm, për të parandaluar shfaqjen e sjelljeve negative. Në këtë drejtim, KPT-ja mendon se duhet kryer një vlerësim rast pas rasti, me qëllim që të vendoset nëse, për një të dënuar të caktuar, është e përshtatshme të transferohet në një institucion për të rriturit, pas mbushjes së moshës madhore (d.m.th., 18 vjeç), duke marrë në konsideratë pjesën e mbetur të dënimit të tij/saj, pjekurinë e tij/saj, ndikimin e tij/saj te të miturit e tjerë dhe faktorë të tjerë ndikues.

b. Kushtet materiale

104. Një qendër e mirëmenduar për të miturit duhet të ofrojë kushte pozitive dhe të personalizuara dënimi për të rinjtë, duke respektuar dinjitetin dhe hapësirën e tyre private. Të gjitha dhomat duhet të jenë të mobiluara në mënyrën e duhur e të kenë dritë natyrale dhe ajrim të mjaftueshëm.

Normalisht, të miturit duhen vendosur në dhoma gjumi individuale; duhen dhënë arsyet që shpjegojnë përse është në interesin më të mirë të të miturit që vendi i fjetjes të ndahet me një të dënuar tjetër. Të miturit duhen konsultuar përpara se t'iu kërkohet të ndajnë vendin e fjetjes dhe duhet të jenë në gjendje të thonë se me kë dëshirojnë të qëndrojnë.

Duhen bërë të gjitha përpjekjet për të shmangur vendosjen e të miturve në fjetore të mëdha, duke qenë se, sipas përvojës së KPT-së, kjo i ekspozon të miturit ndaj një rrezikut shumë herë më të madh për dhunë dhe shfrytëzim. Në të vërtetë, institucionet me fjetore të mëdha duhen të mos përdoren më.

105. Më tej, të miturit duhet të kenë mundësi të menjëhershme përdorimi të mjediseve sanitare higjienike dhe që respektojnë hapësirën private. Veçanërisht, iu duhet kushtuar vëmendje femrave të mitura, për t'iu dhënë mundësi të përdorin mjedise sanitare dhe larjeje, si dhe objekte higjienike, si pecetat higjienike.

106. Shkelësit e mitur duhet, gjithashtu, të lejohen të mbajnë veshjet e tyre, nëse janë të përshtatshme. Për ata që nuk kanë veshmbathje të përshtatshme, institucioni duhet t'iu ofrojë veshje që nuk janë uniforme.

c. Regjimi

107. Edhe pse mungesa e veprimtarive me vlerë është në dëm të të burgosurve, ajo është veçanërisht e dëmshme për të miturit, të cilët kanë nevojë të posaçme për aktivitet fizik dhe stimulim intelektual. Të dënuarve të mitur iu duhet ofruar, gjatë ditës, një program i plotë arsimor, sportiv, formimi profesional, argëtimi dhe veprimtari të tjera të vlefshme jashtë qelisë.

108. Ushtrimi fizik duhet të jetë pjesë e programit të përditshëm të të miturve. Të gjithë të miturit duhen lejuar të stërviten rregullisht, për të paktën dy orë në ditë, nga të cilat, një orë duhet të jetë në ajër të pastër dhe, do të preferohej, edhe më shumë. Vendet për ushtrime në ajër të pastër duhet të jenë me hapësirë dhe të mirëpajisura për t'iu dhënë mundësi reale të miturve për t'u ushtruar fizikisht (p.sh., për të praktikuar sporte); ato, gjithashtu, duhen pajisur me strehë, për t'u mbrojtur nga moti me shi.

109. Pas hyrjes, duhet hartuar një plan i individualizuar për çdo të mitur, duke përcaktuar konkretisht objektivat, kuadrin kohor dhe mjetet përmes të cilave duhen arritur objektivat, me qëllim që koha që i mituri përkatës kalon në qendrën e dënimit të përdoret sa më mirë, për të zhvilluar aftësitë dhe kompetencat që e ndihmojnë atë të ri-integrohet në shoqëri.

110. Arsimi dhe formimi profesional që iu ofrohet të miturve gjatë dënimit duhet të jetë i ngjashëm me atë në komunitet, ofruar nga mësues/trajnuet profesionistë dhe të miturit e dënuar duhet të marrin të njëjtat lloje diplomash ose certifikatash (pasi kanë përfunduar me sukses arsimimin), si ato të të miturve që frekuentojnë institucionet arsimore në komunitet. Duhen marrë masa për të shmangur që diploma e përfundimit të studimeve të përmbajë ndonjë element që tregon lidhjen e të miturit me institucionin. Duke pasur parasysh historitë veçanërisht të vështira të shumë të miturve, duhen bërë përpjekje për t'i inkurajuar dhe motivuar ata të ndjekin orë mësimi/formimi

profesional dhe të marrin pjesë në trajnime ku mund të nxënë shprehi që mund t'i ndihmojnë pas lirit. Në një numër vendesh, KPT-ja ka hasur praktika të trajnimit të të miturve për të përdorur kompjuterat (përfshi internetin) dhe/ose lejon që disa të shkelës të mitur të frekuentojnë shkollat në komunitetin e jashtëm. Këto praktika duhen inkurajuar.

111. Po ashtu, KPT-ja dëshiron të theksojë se femrat e mitura, në asnjë rrethanë, nuk duhet të marrin më pak kujdes, mbrojtje, ndihmë dhe trajnim sesa meshkujt e mitur, pavarësisht faktit se numri i tyre është shumë më i vogël dhe se qendrat e dënimit thuajse gjithnjë konceptohen për të dënuar meshkuj. Nëse është e nevojshme, duhen marrë masa shtesë për të siguruar trajtimin e barabartë.

112. Në disa prej institucioneve të vizituara, KPT-ja ka vërejtur se ekziston një regjimi i diferencuar i incentivave, sipas të cilit, ata të mitur që janë bashkëpunues dhe kanë sjellje të mirë shpërblehen, kurse ata të dënuar që shfaqin sjellje negative nuk stimulohen dhe iu nënshtrohen kufizimeve të ndryshme. Sipas këndvështrimit të KPT-së, qasja sipas sjelljes mund të jetë e dobishme për të inkurajuar të miturit e dënuar të respektojnë normat e jetesës brenda një grupi dhe të ndjekin rrugë konstruktive për të zhvilluar veten. Megjithatë, heqja e stimujve për shkak të mospërputhshmërisë mund të arrijë shpejt një nivel privimi që nuk është në përputhje me kërkesat minimale. Veçanërisht, duhen ndërmarrë hapa për të shmangur që të miturit t'i nënshtrohen një regjimi që është mjaft i ngjashëm me izolimin. Përveç kësaj, duhet të ketë procedura zyrtare e transparente, me qëllim që të shmangin situatën ku "masat edukative" bëhen apo perceptohen si arbitrare.

d. Kujdesi shëndetësor

113. Gjatë shqyrtimit të çështjeve që lidhen me shërbimet e kujdesit shëndetësor në burgje, KPT-ja është udhëhequr në punën e saj nga një numër kriteresh të përgjithshme (konsultimi me një mjek; ekuivalenca e kujdesit; miratimi i pacientit dhe fshehtësia; kujdesi shëndetësor parandalues; pavarësia profesionale dhe kompetenca profesionale). Për më tepër, në Raportin e Përgjithshëm të 23-të, Komiteti ka parashikuar me hollësi standardet lidhur me rolin e shërbimeve të kujdesit shëndetësor në burg, për të parandaluar keqtrajtimin (konkretisht, përmes regjistrimit sistematik të dëmtimeve dhe përcjelljes së informacionit tek autoritetet përkatëse). Natyrisht, të gjitha standardet e lartpërmendura zbatohen njësoj edhe në qendrat e dënimit të të miturve.

114. Thënë këtë, KPT-ja iu kushton gjithnjë vëmendje të posaçme nevojave specifike mjekësore të të miturve që iu është hequr liria. Është veçanërisht me rëndësi që shërbimi i kujdesit shëndetësor që iu është ofruar të miturve të jetë pjesë përbërëse e programit shumëdisiplinor (mjeko-psiko-social). Kjo, mes të tjerash, nënkupton se, pas pranimit, të gjithë të miturit duhet t'i nënshtrohen një vlerësimi të gjithanshëm individual mjekësor, psikologjik të nevojave dhe se duhet të ketë gjithnjë bashkërendim të afërt midis punës së ekipit të kujdesit shëndetësor të institucionit (mjekë, infermierë, psikologë, etj.) dhe profesionistëve të tjerë, përfshi edukatorët e specializuar, punonjësit socialë dhe mësuesit, të cilët kanë kontakte të rregullta me të dënuarit. Objektivi duhet të jetë që të sigurohemi se kujdesi shëndetësor që iu ofrohet të miturve të dënuar është pjesë e një rrjete të pashkëputur mbështetjeje dhe terapie.

115. Të gjithë të miturit duhen intervistuar në mënyrën e duhur dhe ekzaminuar nga një mjek apo infermier i kualifikuar që i raporton mjekut, sa më shpejt, pas pranimit të tyre në qendrën e dënimit; preferohet që kjo të kryhet ditën e mbërritjes. Nëse kryhet si duhet, ky kontroll mjekësor në momentin e hyrjes duhet ta lejojë shërbimin e kujdesit shëndetësor të institucionit të identifikojë të rinjtë me probleme të mundshme shëndetësore (p.sh., varësia nga droga, abuzimi seksual dhe prirjet vetëvrasëse). Identifikimi i këtyre problemeve në një fazë të hershme mjaftueshëm do të lehtësojë ndërmarrjen e veprimeve parandaluese, në kuadrin e programit të kujdesit mjeko-psiko-social të institucionit.

116. Po kështu, është gjerësisht e njohur se të miturit e dënuar kanë prirjen të angazhohen në sjellje të rrezikshme, sidomos sa i përket drogave, alkoolit dhe praktikave seksuale dhe se ka më shumë të ngjarë t'i shkaktojnë dëmtime vetes. Për pasojë, në çdo qendër dënimi për të miturit, duhet të ketë një strategji gjithëpërfshirëse për menaxhimin e abuzimit me substancat (përfshi parandalimin dhe kurimin) dhe parandalimin e vetëdëmtimit dhe vetëvrasjes. Ofrimi i edukimit shëndetësor rreth sëmundjeve të transmetueshme është një tjetër element i rëndësishëm i programit të kujdesit shëndetësor parandalues. Të miturit me probleme të shëndetit mendor duhet të marrin kujdesin e psikiatërve dhe psikologëve të specializuar për shëndetin mendor të fëmijëve dhe adoleshentëve.

117. Vëmendje e posaçme iu duhet kushtuar gjithnjë nevojave të femrave të mitura: duhet siguruar mundësia e ekzaminimit nga një gjinekolog dhe edukimi për kujdesin shëndetësor të gruas. Vajzat e mitura shtatzëna dhe nënat e mitura të dënuara duhet të marrin mbështetje dhe kujdes mjekësor; për aq sa është e mundur, duhen vendosur alternativa ndaj dënimit. Në këtë drejtim, standardet e grave të cilave iu është hequr liria, që KPT-ja i shtjellon në Raportin e 10-të të Përgjithshëm, zbatohen po njësoj për të miturat e dënuara.³

118. Personeli i kujdesit shëndetësor duhet të luajë, gjithashtu, një rol aktiv në monitorimin e cilësisë dhe sasisë së ushqimit. Situata e dietës ushqimore të të miturve duhet vlerësuar, mes të tjerave, nëpërmjet hartimit të një skeme rritjeje për ata të mitur që janë ende në fazën e rritjes.

e. Problemet me personelin

119. Mbikëqyrja dhe kujdesi i të miturve që iu është hequr liria është një detyrë veçanërisht e vështirë. Duhet marrë parasysh se, shumë prej tyre, kanë vuajtur dhunë fizike, seksuale ose psikologjike. Personeli që rekrutohet për të përmbushur këtë detyrë duhet të për zgjidhet me kujdes në bazë të pjekurisë personale, integritetit profesional dhe aftësisë për t'u përballur me sfidat që paraqet puna me këtë grupmoshë dhe garantimi mirëqenies së saj. Më në veçanti, duhen ndërmarrë hapa për të siguruar praninë e edukatorëve të specializuar, psikologëve dhe punonjësve socialë në qendrat e dënimit për të miturit. Ata duhet të jenë të angazhuar për të punuar me të rinjtë dhe të jenë në gjendje t'i orientojnë e motivojnë ata. Me qëllim që shmangët një mjedis i ngjashëm me atë të burgut, personeli që është në kontakt të drejtpërdrejtë me të miturit duhet, si rregull, të mos mbajë shkop gome, lëndë spërkatëse bllokuese ose mjete të tjera shtrënguese. Nga praktikatat e vëzhguara prej KPT-së në një numër qendrash dënimi për të mitur, duhet inkurajuar mosmbajtja e uniformave të burgut nga personeli mbikëqyrës. Një personel në përbërjen e të cilit janë dyja sekset mund të ketë efekte pozitive, sa i përket natyrës së mbikëqyrjes dhe nxitjes së një atmosfere më të ngrohtë dhe të qetë.

120. I gjithë personeli, përfshi ata me detyra mbikëqyrëse, që është në kontakt të drejtpërdrejtë me të miturit duhet të marrë trajnim profesional, si gjatë fazës fillestare, ashtu edhe në vazhdimësi, si dhe duhet të përfitojë nga një mbështetje e mbikëqyrje e jashtme e përshtatshme në ushtrimin e detyrave të tij. Vëmendje e posaçme i duhet kushtuar trajnimit të personelit, për të përballuar incidentet e dhunshme, sidomos, për parandalimin e shkallëzimit verbal, me qëllim uljen e tensioneve, si dhe për përftimin e teknikave profesionale shtrënguese.

121. Administrata e institucionit është përgjegjëse për marrjen e masave të posaçme paraprake për të mbrojtur të miturit nga çdo formë abuzimi, përfshi shfrytëzimin seksual apo të llojeve të tjera. Pjesëtarët e personelit duhet të jenë vigjilentë ndaj shenjave të ngacmimeve (përfshi sulmet fizike dhe seksuale, abuzimin verbal, shantazhin dhe vjedhjen e sendeve që iu përkasin të miturve të tjerë) dhe duhet të dijë si të kundërpërgjigjet e të përdorë një qëndrim proaktiv për parandalimin e këtyre incidenteve.

---

³ Shih CPT/Inf (2000) 13, paragrafët 26 deri në 33.

f. Kontakti me botën e jashtme

122. Nxitja aktive e kontakteve të mira me botën e jashtme mund të jetë posaçërisht në interes të të miturve që iu është hequr liria, shumica e të cilëve mund të kenë probleme sjelljeje që lidhen me privimet emocionale apo me mungesën e aftësive sociale. Duhet bërë të gjitha përpjekjet për t'u siguruar që të miturve të dënuar t'u jepet mundësia të kontaktojnë me familjet e tyre dhe persona të tjerë, nga momenti që hyjnë në qendrën e dënimit. Koncepti i familjes duhet interpretuar në mënyrë liberale, me qëllim që të përfshijë kontakte me personat me të cilët të miturit kanë një marrëdhënie të krahasueshme me atë të një anëtarit të familjes, edhe nëse marrëdhënia nuk është e zyrtarizuar. Në funksion të integritetit të tyre social, të miturit duhen lejuar sa më shumë të jetë e mundur të marrin periudha sistematike leje (qoftë të shoqëruar, ose vetëm).

123. Të miturit duhet të përfitojnë nga e drejta për vizita më shumë sesa një orë në javë dhe duhet të kenë, gjithashtu, mundësinë për të pritur vizita edhe në fundjavë. Vizitat afatshkurtra, si rregull, duhen lejuar me kushte të hapura.

KPT-ja ka konstatuar se, në disa vende, të miturit kanë të drejtë të përfitojnë vizita afatgjata dhe të pambikëqyrura. Përveç atyre rasteve kur kjo nuk është në interesin më të mirë të të miturit, qasja në fjalë është mjaft e mirëpritur, me qëllim që të përmirësojë jetën familjare të të miturit dhe ri-integrimin e të miturit në shoqëri.

124. Të gjithë të miturit, edhe ata nën arrest, duhet të kenë mundësi për telefonata të shpeshta dhe mundësinë e ushtrimit të së drejtës së korrespondencës gjatë gjithë kohës. Nëse ka shqetësime lidhur me sigurinë, telefonata dhe korrespondenca të caktuara mund të monitorohen dhe, në raste të jashtëzakonshme, të ndalohen. Një vendim i tillë duhet bazuar mbi ekzistencën e një rreziku të provuar për bashkëpunime të fshehta apo veprimtari të tjera të paligjshme dhe duhet të zbatohet për një kohë të caktuar.

Në disa institucione të vizituara nga KPT-ja, të miturit lejohen të komunikojnë me anëtarët e familjes rregullisht, duke përdorur shërbimet falas të “*Voice over Internet Protocol*” (VoIP). Praktika të tilla janë mjaft të mirëpritura, megjithatë, nuk duhen konsideruar si zëvendësuese për vizitat.

125. Prindërit dhe përfaqësuesit ligjorë të të miturve duhet të informohen pa asnjë vonesë lidhur me transferimet, lirimet, sanksionet disiplinore dhe masat mbrojtëse e të sigurisë që kanë të bëjnë me të miturin, si dhe për sëmundjet, dëmtimin apo vdekjen e tyre.

g. Disiplina dhe siguria

126. Zgjidhja korigjuese e konflikteve duhet të marrë përparësi karshi procedurave e sanksioneve të tjera disiplinore. Sanksionet disiplinore, kur zbatohen, duhet të mbështeten mbi parimin e proporcionalitetit dhe të ndërmerren në përputhje të plotë me rregullat e procedurat zyrtare disiplinore dhe nuk do të marrë formën e ndëshkimit jozyrtar. Çdo formë e ndëshkimit kolektiv është e papranueshme.

Në një numër institucione të vizituara nga KPT-ja, nuk ishte e pazakontë që personeli të jepte një të ashtuquajtur “shpullë pedagogjike” ose forma të ndëshkimit fizik për të miturit që silleshin keq. Në këtë drejtim, KPT-ja kujton se ndëshkimi trupor ka gjasë të çojë në keqtrajtim dhe duhet të ndalohet rreptësisht.

127. KPT-ja dëshiron të theksojë se kontakti i të miturit me botën e jashtme nuk duhet mohuar kurrë, si rezultat i një masa disiplinore e as nuk duhet kufizuar, përveçse kur shkelja disiplinore ka lidhje me këtë kontakt.

128. Të gjitha format e izolimit të të miturve janë një masë që mund të kompromentojë mirëqenien e tyre fizike dhe/ose mendore dhe, për pasojë, duhet zbatuar vetëm si hap i fundit. Sipas këndvështrimit të KPT-së, izolimi, si masë disiplinore, duhet vendosur vetëm për periudha të shkurtra dhe, në asnjë rrethanë, për më gjatë sesa tri ditë. Në rastet kur të miturit i nënshtrohen kësaj mase, atyre iu duhet ofruar mbështetje sociale e edukative, si dhe kontakti i duhur njerëzor. Një pjesëtar i personelit të kujdesit shëndetësor duhet ta shohë të miturin menjëherë pas vendosjes në izolim dhe, më pas, sistematikisht, të paktën, një herë në ditë, si dhe t'i sigurojë atij/asaj ndihmë e trajtim të menjëhershëm mjekësor.

129. Lidhur me izolimin për mbrojtje apo qëllime parandaluese, KPT-ja njeh faktin se një masë e tillë mund të kërkohet, në raste tejet të rralla, me qëllim që të mbrojë të mitur posaçërisht të cenueshëm apo për të parandaluar rreziqe serioze për sigurinë e të tjerëve apo sigurinë në burg, me kusht që të mos ketë mbetur asnjë zgjidhje tjetër. Çdo masë e tillë duhet vendosur nga një autoritet kompetent, mbështetur në një procedurë të qartë, që përcakton natyrën e izolimit, kohëzgjatjen, shkaqet për të cilat është vendosur dhe duke mundësuar një proces sistematik rishikimi, si dhe mundësinë që i mituri i përfshirë ta ankimojë tek një autoritet i jashtëm. Të miturive të përfshirë duhet t'iu sigurohet kontakti i duhur njerëzor dhe duhet të përfitojnë vizita të përditshme nga personeli i kujdesit shëndetësor.

Po ashtu, vendosja e të miturve të dhunshëm dhe/ose nervozë në një dhomë qetësimi duhet të jetë masë tejet e jashtëzakonshme. Çdo masë e tillë nuk duhet të zgjatë për më shumë se disa orë dhe asnjëherë nuk duhet përdorur si ndëshkim joformal. Shtrëngimi mekanik nuk duhet përdorur kurrë në këtë kontekst. Vendosja e një të mituri në dhomën e qetësimit duhet t'i sillet menjëherë në vëmendje mjekut, me qëllim që ta lejojë atë të kujdeset për nevojat shëndetësore të të miturit të përfshirë. Përveç kësaj, çdo vendosje e tillë duhet shënuar në një regjistër qendror, si dhe në dosjen individuale të të miturit.

h. Informimi mbi të drejtat

130. Pas pranimit, të miturve duhet t'iu jepet një kopje e rregullave që drejtojnë jetën e përditshme në institucion dhe një përcaktim me shkrim të të drejtave dhe detyrimeve të tyre në një gjuhë e mënyrë të kuptueshme për ta. Po ashtu, të miturve iu duhet dhënë informacion lidhur me si të paraqesin një ankese, përfshi të dhënat e kontaktit të autoriteteve kompetente për marrjen e ankesave, si dhe adresat e shërbimeve që ofrojnë ndihmë ligjore.

Për ata të mitur që janë analfabetë ose që nuk mund të kuptojnë gjuhën e shkruar, informacioni i lartpërmendur duhet përcjellë në mënyrë të tillë që të bëjë të mundur që ai të jetë plotësisht i kuptueshëm.

i. Procedurat e ankesave dhe kontrollit

131. Procedurat efektive të ankesës dhe kontrollit janë garanci bazë kundër keqtrajtimit në të gjitha vendet e vuajtjes së dënimit, përfshi qendrat e dënimit për të miturit.

Të miturit (si dhe prindërit apo përfaqësuesit e tyre ligjorë) duhet t'i kenë rrugët e hapura për t'u ankuar brenda sistemit administrativ të institucionit dhe duhet të kenë të drejtën të paraqesin ankesa një autoriteti të pavarur, në mënyrë konfidenciale. Procedurat e ankesave duhet të jenë të thjeshta, efektive dhe miqësore ndaj fëmijëve, sidomos sa i përket gjuhës së përdorur. Të miturit (si dhe

prindërit apo përfaqësuesit e tyre ligjorë) duhet të kenë të drejtën të kërkojnë këshillim ligjor lidhur me ankesat dhe për të përfituar nga ndihma ligjore falas, kur e kërkon interesi i drejtësisë.

132. Po ashtu, KPT-ja u kushton rëndësi të veçantë vizitave sistematike të qendrave të dënimit për të miturit nga një organ i pavarur, si komiteti vizitues, një gjyqtar, Avokati i fëmijëve ose Mekanizmi Kombëtar i Parandalimit (i ngritur në kuadër të Protokollit Opsional të Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Torturës – OPCAT) me autoritetin për të marrë dhe, kur është nevoja, të veprojë lidhur me ankesat e të miturve apo ankesat e paraqitura nga prindërit ose kujdestarët e tyre ligjorë, për të kontrolluar vendqëndrimin dhe mjediset dhe të vlerësojnë nëse këto institucione funksionojnë në përputhje me kërkesat e legjislacionit kombëtar dhe standardet përkatëse ndërkombëtare. Pjesëtarët e organit inspektues duhet të jenë proaktivë dhe të hyjnë drejtpërdrejt në kontakt me të miturit, përfshi edhe intervistimin privat të të dënuarit.